

Mõtestatud kirjutamisprotsess ja kaasõppija tagasiside eesti keele riigieksami teenistuses

Kati Käpp

eesti keele õpetaja ja Tartu ülikooli magistrant

Olen eesti keele õpetajana töötanud seitse aastat ja üks lause, mida tekste tagasisidestades õppijatelt kuulen, on „Ma ei ole hea kirjutaja, pole kunagi olnud“. Samas olen näinud, kuidas samad inimesed kirjutavad mõne aja pärast sisukaid arutlusi, mis annavad silmad ette nii mõnelegi avalikus inforuumis liikuvale tekstile. Kirjutamisoskust võib võrrelda kasvõi jalgrattasõiduga, mis kumbki ei ole kaasasündinud anne ning mõlemat neist on võimalik arendada.¹ Eriti head võimalused selleks loob protsesskirjutamine, mida kasutati sel aastal sadade abiturientidega ka riigieksamiks valmistumisel.

Kirjutamine ei ole oma olemuselt lineaarne protsess, vaid mitmekihiline tegevus (nt Emig 1971), seetõttu vajab kirjutamine ka õpetamisel teistsugust lähenemist kui valmistoodangu hindamine. Kirjutamisetapi kaupa ja iga etapi tagasisidestamist, mis tingib ka mitme mustandi kirjutamise, nimetatakse protsesskirjutamiseks. Nimi ise viitab sellele, et tähelepanu all on protsess, mitte tulemus. Paradoksaalsel kombel muutub aga protsessile keskendudes paremaks ka lõpptulemus.

Protsesskirjutamise eeldus on mitme mustandi kirjutamine, näiteks võib 400-sõnalise arutleva teksti jaoks esmalt koguda mõtteid, otsida näiteid, korrastada mõtteid ja neid lõikudeks vormida, sõnastada, ümber sõnastada, lihvida stiili, kontrollida õigekirja. Iga etapp on omaette mustand ja vahel on vaja mõne etapi juurde tagasi pöörduda, sest hea mõtestatud tekst sünnib mõtete mitmekordsel läbikirjutamisel, mis annab

¹ <https://www.err.ee/648624/kirjutamisoskus-kui-jalgrattasoit>

autorile võimaluse teema kohta õppida – avardab teadmisi, aitab teemat nüanssides paremini mõista, näha allteemade vahelisi seoseid jms (Jürine, Trigel 2018). Nii et ühelt poolt arvestab protsessipõhine kirjutamine inimese mõtlemistegevust ja võimaldab jõuda parema lõpptulemuseni. Teisalt ei ole protsesskirjutamise eesmärk kirjutamine, vaid õppimine. See tähendab, et protsessipõhine kirjutamine peegeldab õppeprotsessi (Hint jt 2020).

Mustandite juures tuleb silmas pidada seda, et see ei ole puhtandi esteetiliselt koledam versioon, vaid teksti autor peab olema valmis mustandisse sisse viima olulisi muudatusi, ainult siis täidab mustandi kirjutamine eesmärgi jõuda parema tekstini. Jürine ja Trigel (2018) on rõhutanud, et autor peab olema valmis pöörama teksti esialgse struktuuri pea peale, arendama mõnda mõttekäiku süvitsi edasi ning loobuma mõnest alguses plaanitud allteemast sootuks ja/või kustutama suure osa juba kirja pandud tekstist.

Teksti ümberkirjutamisel ja täiendamisel on tähtis roll mustandile saadud tagasisidel. Iga õppija ja õpetaja teab, et hea tagasiside annab teavet selle kohta, mis töös hästi oli, samuti toob välja selle, mis vajaks parandamist. Eeldame ja loodame õpetajana, et õppija süveneb esitatud tööle antud tagasisidesse ning arvestab meie kommentaaridega järgmistes töödes, aga tulemusele suunatud tekstiloomel korral seda enamasti ei juhtu. Esiteks ei pruugi õppijal selleks võimalustki olla, sest edasi liigutakse uute teemadega, kus eelmisele tööle saadud tagasisidega ei ole suurt midagi peale hakata. Teiseks, kui hindamiseks on esitatud lõplik töö ja hinne kätte saadud, siis mida seal enam parandada-täiendada!

Protsesskirjutamisel kehtib tagasisidestamisel põhimõte, et mida varasemas etapis autor oma tekstile tagasisidet saab, seda lihtsam on tal oma teksti ise parandada (Jürine, Leijen, Trigel 2017). Nii oleks loogiline, et anname tagasisidet sellises etapis, kus õppija saab sellega arvestada – see ongi ju õppimine, kui õppija saab teada midagi uut ja seda teadmist ka kasutada.

Tagasisidet töö eri etappidele saab anda õpetaja, aga seda saab teha ka kaasõppija, kelle tagasiside on kasulik kahel põhjusel. Ühelt poolt on kirjutajal suurem lugejaskond ja seetõttu ehk ka rohkem põhjust kirjutada. Tähtsamgi on aga see, et kui õppija annab kaaslasele tagasisidet, oskab ta hiljem enda töös pöörata tähelepanu samadele probleemidele, mis jäid

silma kaaslaste töös, seega paraneb tagasisidestaja enda kirjutamisoskus (Lundstrom, Baker 2009). Leijen (2016) leidis oma doktoritöös, et muudatusi soodustavad tagasisidestajate korduvad ja konkreetset kommentaarid, milles pakutakse teksti autorile lahendusi, kuidas teksti parandada. Kui tagasisidestatakse töö eri etappe, ei teki olukorda, kus kirjutaja peab kõigi kirjutamise tasanditega tegelema ühel ajal. Samas on tagasiside põhjal võimalik tööd täiendada just selles osas, mis parasjagu on käsil. Lisaks väldib etapiviisiline kirjutamine olukorda, kus kirjutamine jääb viimasele hetkele, mis on juba ette hukule määratud ettevõtmine. (Jürine jt 2017)

Esmapilgul võib õpetajaid hirmutada – mind igatahes hirmutas – protsesskirjutamisele kuluv aeg, sest teadagi, õppekavad on tihedad ja tunde vähe. Võin praktikale toetudes kinnitada, et kokkuvõttes on hoopis lõpptulemusele keskendumine ajamahukam just sel varem mainitud põhjusel, et ühe ülesande kohta saadud tagasisidet ei saa/taha/oska õppija uue ülesande puhul arvesse võtta. Protsesskirjutamine annab seevastu võimaluse süvendatult teema kohta õppida: esmalt mõtteid koguda, need kirja panna ning tagasiside põhjal täiendada. Iga kord, kui õppija peab oma tekstiga tööd tegema, süveneb ta teemasse uuesti ning mõtteid selgemaks kirjutades õpib paremini kasutama ka keelt. Õigekirja- ja sõnastusprobleemidest saavad omaette eesmärkidest vahendid, mida need ju ongi.

Aga ikkagi see õigekiri? Pean õigekirja oluliseks, võib öelda, et minu väike salahobi on tähte närida. Teksti kirjutamisel on õigekiri aga vaid üks etapp, sealjuures kindlasti mitte esimene, vaid viimaste seas. Kui keskendumine teksti kirjutamise esimestes etappides õigekirjale ehk sellele, **kuidas** öelda, ei saa aju tegeleda sellega, **mida** öelda. Siin tekibki vastuolu, sest meil ei ole teksti kirjutamise hilisemates etappides midagi täiendada ega toimetada, sest tegelesime sisu asemel vormiga.

Julgen oma õpetamiskogemusele toetudes arvata, et kes on korra tundnud eduelamust, mida pakub protsesskirjutamine nii õppimisel kui ka õpetamisel, ei soovi enam kunagi teistmoodi kirjutada. Hea meel on selle üle, et 2021. aasta eesti keele riigieksami eel avanes tuhandel abiturientidel haridus- ja teadusministeeriumi toetusel võimalus osaleda Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis korraldatud riigieksami ettevalmistuskursusel. Kursusel sai eksamiülesanded Eli Review' veebikeskkonnas (joonis 1) protsesskirjutamise meetodil läbi teha, toeks kaaslaste ja rühmajuhendaja tagasiside. Paljudele oli harjumatu see, et eksamiülesanded

Writing	📄	Lugemisosa puhtand (käisiti kirjutatud vastused)	2021-03-30	84%
Writing	📄	Lugemisosa puhtand	2021-03-30	90%
Review	📄	Tagasiside lugemisülesannete vastuste 2. mustandile	2021-03-29	91%
Writing	📄	Lugemisülesannete vastused (2. mustand)	2021-03-26	94%
Review	📄	Tagasiside lugemisülesannete vastuste mustandile	2021-03-25	76%
Writing	📄	Lugemisülesannete vastuste mustand	2021-03-24	98%
Review	📄	Tagasiside kaasõpilase arutlusele tagasiside kasulikkusest	2021-03-23	87%
Writing	📄	Lugemisülesanne - teksti "värvimine" (pdf-tekstifaili markeerimine ja kommenteerimine)	2021-03-23	97%
Writing	📄	Arutus tagasiside kasulikkuse üle	2021-03-22	99%

Joonis 1. Kuvatõmmis õpetaja töölaust eesti keele riigieksami ettevalmistuskursusel Eli Review' keskkonnas

võeti tükideks lahti ja igale tükile pidi keskenduma eraldi.² Õppijate suuline tagasiside koolituse ajal lubab järeldada, et nii mõnigi avastas endas kirjutaja, kelle olemasolust ei olnud tal siiani aimu. Kursus kestab 16. aprillini, seega täpsema ja pikema analüüsi protsesskirjutamise kohta koolitusel saame teha Oma Keele sügisnumbris.

Viidatud kirjandus

- Emig, Janet 1971. The composing processes of twelfth graders. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.
- Habicht jt 2020 = Habicht, Külli, Nele Karolin Lindlo, Ilona Tragel, Maigi Vija 2020. „Eksamieksperdi“ kogemusele tagasi vaadates. – Oma Keel 2, 68–71.
- Hint jt 2020 = Hint, Helen, Anni Jürine, Ilona Tragel 2020. Suhtluspädevus. Üldpädevused gümnaasiumis. Koost. Margus Pedaste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 133–158.
- Jürine, Anni, Ilona Tragel 2018. Mustandi kirjutamise kunst. – Oma Keel 1, 50–55.
- Jürine jt 2017 = Jürine, Anni, Djuddah A. J. Leijen, Ilona Tragel 2017. Tagasiside kirjutamisprotsessis. – Oma Keel 1, 17–24.
- Leijen, Djuddah A. J. 2016. Advancing writing research: an investigation of the effects of web-based peer review on second language writing. *Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis* 28. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lundstrom, Kristi, Wendy Baker 2009. To give is better than to receive: The benefits of peer review to the reviewer's own writing. – *Journal of Second Language Writing*, 18(1), 30–43.

² vt <https://www.blog.keel.ut.ee/opetajale-ja-opilasele/eksamieksperit/ja-Habicht-jt-2020>.